

6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған
 Әліпбекова Сандугаш Нұрлыбекқызының «Түркістан облысының еңбекке қабілетті жастағы тұрғындарының денсаулық жағдайын
 жетілдіруді ғылыми негіздеу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	Диссертациялық жұмыстың кіріспе бөлімінде ҚР бағдарламалық құжаттарына, стандарттарға сәйкес келетін сілтемелер келтіріледі. - Әлеуметтік мәні бар аурулардың тізбесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 23 қыркүйектегі №ҚР ДСМ – 108/2020 бұйрығы. - «Дені сау ұлт» әрбір азамат үшін сапалы және қолжетімді денсаулық сақтау» ұлттық жобасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы №725 қаулысы. - Түркістан облысының 2021-2025 жылдарға арналған даму жоспары Диссертация Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылымды дамытудың басым бағыты – Өмір және денсаулық туралы ғылымға сәйкес келеді.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Диссертацияның маңыздылығы күмән туғызбайды. Түркістан облысының еңбекке қабілетті жастағы тұрғындарының денсаулық тобына әсер ететін медициналық-биологиялық, әлеуметтік-гигиеналық, өмір сүру салты себептерінің тигізетін әсерін бағалау

			барысында қол жеткізілген материалдары жаңалығымен айқындалады. Тақырып бойынша әрбір әкімшілік аудандардағы өмір сүрудің ерекшеліктеріне қарай профилактикалық-сауықтыру шараларының ұйымдастыру бағдарламасы жасалған. Сондықтан, жұмыстың негізгі нәтижелері мен диссертацияда тұжырымдалған қорытындылардың жаңалық деңгейі жоғары деуге негіз бар.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертациялық жұмыстың деңгейі жоғары екендігін атап өткен жөн. Автор Түркістан облысының еңбекке қабілетті жастағы тұрғындары туралы статистикалық мәліметтермен жұмыс жасай отырып, тұрғындардың денсаулық көрсеткіштеріне қандай факторлар әсер ететіндігін толық ашып көрсетті. Статистикалық өңдеу жұмыстарын жүргізген. Еңбекке қабілетті жастағы тұрғындар арасында сауалнама жүргізді. Аталған сауалнама денсаулық сақтау туралы тұрғындар арасында сауаттылықты жақсартуға ықпал етеді. Жұмыстың нәтижелерін қолдана отырып, еңбекке қабілетті жастағы тұрғындарға медициналық көмекті ұйымдастыру жүйесінің технологиялық моделі бойынша тәжірибелік ұсынысқа ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу актілері алынды. Осы жұмыстың нәтижелері жұмыстың жоғары деңгейін және автордың Қоғамдық денсаулық сақтау ғылымына елеулі үлесін көрсетеді. Диссертация тақырыбы бойынша мақалалар жариялап, ғылыми конференцияларда

4.	Ішкі бірлік принципі		баяндады.
		4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі:	Диссертациялық жұмыстың тақырыбы өзекті тақырыптардың бірі. Тақырыптың өзектілігі әдебиеттерге тереңнен үңілу арқылы дәлелденді. Әсіресе Түркістан облысы бойынша еңбекке қабілетті жастағы тұрғындардың арасында денсаулық көрсеткіштеріне әсер ететін факторлардың әкімшілік аудандар бойынша жіктелу ерекшеліктері толық айқындалған. Тұрғындар денсаулығын жақсартуға ғылыми негізделген тұжырымдар жасау арқылы нақты нәтижелерге қол жеткізілген. Түркістан облысында жалпы денсаулық көрсеткіштеріне, нақты айтқанда аурушандық көрсеткіштеріне талдау жүргізілмеген. Түркістан облысында еңбекке қабілетті жастағы тұрғындардың аурушандық көрсеткіштерін талдау арқылы жүргізілген зерттеу жұмысының маңыздылығы айқын.
		1) негізделген;	
		2) ішінара негізделген;	
		3) негізделмеген.	
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:	Диссертацияның кіріспе, әдебиеттерге шолу, материалдар мен әдістер, зерттеу барысында алынған нәтижелер, қорытынды, тәжірибелік ұсыныстар тақырыпты толық айқындайды.
		1) айқындайды;	
		2) ішінара айқындайды;	
		3) айқындамайды.	Автор диссертация тақырыбын еңбекке қабілетті жастағы тұрғындардың өмір сүру салтының ерекшеліктерінен бастап, әкімшілік аудандар бойынша денсаулық көрсеткіштерін анықтап, олардың құрамдық және деңгейлік қалыптасу заңдылықтарын анықтаудың ғылыми тұрғыда негізделген моделін жасау арқылы нақтылады.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:	Докторант ұсынылған диссертациялық жұмыстың мақсатын келесідей тұжырымдады:

		1) сәйкес келеді;	Түркістан облысының еңбекке қабілетті жастағы тұрғындарының денсаулығын нығайту және аурушандық көрсеткіштерінің деңгейін төмендетуге бағытталған медициналық-профилактикалық іс-шараларының ұйымдастырылуын жетілдіру. Осы аталған мақсатқа жету үшін 4 міндет қойылды: Біріншіден, Түркістан облысы және оның аудандары бойынша еңбекке қабілетті жастағы тұрғындарының денсаулық жағдайы мен аурушандық көрсеткіштерінің динамикасын кешенді бағалау. Екіншіден, Әкімшілік аудандардағы денсаулық көрсеткіштерінің қалыптасуына әсер ететін қатерлі себептерді анықтай отырып, ерекшеліктеріне қарай топтастыру. Үшіншіден, Денсаулық сақтау саласының негізгі қорларымен қамтамасыз етілуін бағалай отырып, аумақтық аурушандық көрсеткіштерінің құрылымдық деңгейлерін анықтау және әлеуметтік-гигиеналық шаралар моделін құрастыру. Төртіншіден, Интегралды бағалауды қолдана отырып, әкімшілік аудандар бойынша тұрғындардың денсаулық топтарын құрастыру және сауықтыру шараларын ғылыми негіздеу. Диссертациялық жұмыстың мақсаты мен міндеттері зерттеу жұмысының тақырыбына толық сәйкес келеді.
		2) ішінара сәйкес келеді;	
		3) сәйкес келмейді.	
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:	Диссертацияның бөлімдері логикалық тұрғыдан алғанда толық байланысқан. Зерттеу жұмысының міндеттеріне сәйкес еңбекке қабілетті жастағы тұрғындардың
		1) толық байланысқан;	
		2) ішінара байланысқан;	

		3) байланыс жоқ.	динамикасына баға берілген. Келесі бөлімде топтастыру және де облыстық денсаулық сақтау жүйесінің қорлармен қамтамасыз етілуіне баға беру арқылы жүргізілген профилактикалық шаралардың тиімділігіне баға берілген. Жұмысты қорытындылау арқылы нәтижесі толық көрсетілген. Яғни жұмыс барысында логикалық бірізділік сақталғандығын толық көруге болады.
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:	Бірінші қағидаға сәйкес денсаулық көрсеткіштерінің даму деңгейі мен құрылымы олардың туындау себептерінің таралу заңдылықтарына тәуелді екендігі дәлелденді.
		1) сыни талдау бар;	Екінші қағидаға сәйкес Әкімшілік аудандарда жүргізілген топтастырулар профилактикалық іс-шаралар тиімділігін арттыратындығы көрсетілді.
		2) талдау ішінара жүргізілген;	Үшінші қағидаға сәйкес аудандардың профилактикалық бағдарламасының үлгісі денсаулық сақтау жүйесінің материалдық қорлармен қамтамасыз ету мүмкіндіктерімен негізделетіндігі дәлелденді.
		3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;	
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	4) талдау жоқ.	
		5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма?	Ұсынылған диссертациялық жұмыстың нәтижелері жаңашылдықпен ерекшеленеді.
		1) толығымен жаңа;	Түркістан облысында еңбекке қабілетті жастағы тұрғындар арасында денсаулық көрсеткіштерінің әкімшілік аудандардағы жіктелу ерекшеліктері зерттелмеген. Олардың құрамдық және деңгейлік қалыптасу заңдылықтары анықталмаған. Денсаулық көрсеткіштерінің деңгейі мен құрылымына сәйкес құрастырылған алдын алу шараларының моделі еңбекке қабілетті жастағы тұрғындар
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	

			арасында әлеуметтік мәні бар ауруларды азайтуға үлкен ықпалын тигізген.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?	Ғылыми жұмыста көрсетілген қорытындылар мен тәжірибелік ұсыныстар, диссертация тақырыбы бойынша жарияланған мақалалар жаңа тұжырымдар болып табылады.
		1) толығымен жаңа;	Диссертациялық зерттеу жұмысының міндеттеріне толық сәйкес келеді.
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?	Докторанттың зерттеу жұмысы қазіргі уақыттағы өзекті тақырыптардың бірі және теориялық және тәжірибелік міндеттерді шешуге бағытталған. Тұрғындарға медициналық көмекті ұйымдастыру жүйесінің технологиялық моделі бойынша тәжірибелік ұсынысқа ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу нәтижесінде Түркістан облысы бойынша ауруханалардан, емханалардан енгізу актілері алынған.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research (квалитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Диссертациялық жұмыстың алдына қойған мақсаттары мен міндеттеріне байланысты зерттеу барысында кешенді заманауи ғылыми әдістер қолданылған. Статистикалық көрсеткіштер аудандарды топтастыруға негіз болған. Топтастыру арқылы профилактикалық шаралардың моделі жасалған. Әлеуметтік мәні бар аурулардың динамикасы, таралу деңгейі анықталып, олардың арасындағы айырмашылық анықталған. Яғни қоғамдық денсаулық сақтау саласындағы дәлелді медицинаның қағидалары толық орындалған.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме?	7.1 Зерттеу жұмысының негізгі қағидалары бойынша тұрғындардың денсаулығын арттыруға бағытталған медициналық-

		1) дәлелденді;	профилактикалық шаралар бағдарламасын жетілдіруді ғылыми тұрғыда негіздеудің жолы, аудандарды әлеуметтік-медициналық және экономикалық - статистикалық топтастыруды, қамтамасыз ететін әлеуметтік-статистикалық әдістеме жасап шығарылған.
		2) шамамен дәлелденді;	Түркістан облысы тұрғындарының денсаулық көрсеткіштерінің құрамы, деңгейі мен даму бағыттары аудан тұрғындарының әлеуметтік-гигиеналық, экологиялық, экономикалық, медициналық-санитарлық, өмір сүру салты себептеріне тәуелді екендігін көрсетті.
		3) шамамен дәлелденбеді;	Профилактикалық шаралар денсаулық сақтау жүйесінің материалдық қорлармен қамтамасыз етілу мүмкіндіктерімен негізделетіндігі дәлелденді.
		4) дәлелденбеді;	Қорғауға шығарылған негізгі қағидалар тривиалды емес.
		5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	Зерттеу жұмысының нәтижесі жаңа. Зерттеу нәтижелері тәжірибеге енгізіліп зерттеу актілері алынды.
		7.2 Тривиалды ма?	Алынған нәтижелерді қолдану деңгейі кең және шынайы.
		1) ия;	Автор Scopus мәліметтер базасында импакт-факторлы журналында тақырып бойынша 1 мақала, ҚР Ғылым және Жоғары білім министрлігінің сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған ғылыми басылымдарында 5 мақала жариялаған.
		2) жоқ;	Зерттеу жұмысының міндеттеріне сәйкес тұрғындардың денсаулығына әсер ететін себептерді анықтау мақсатында Пирсон
		3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.	
		7.3 Жаңа ма?	
		1) ия;	
		2) жоқ;	
		3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.	
		7.4 Қолдану деңгейі:	
		1) тар;	
		2) орташа;	
		3) кең	
		4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.	
		7.5 Мақалада дәлелденген бе?	
		1) ия;	
		2) жоқ	
		3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
8.	Дәйектілік қағидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған:	
	Дереккөздер мен ұсынылған	1) ия;	

9	Практикалық құндылық	ақпараттың дәйектілігі	корреляция коэффициентін қолдана отырып, корреляциялық байланыс анықталған. Интегралды бағалауды қолданып, сауықтыру шараларының моделі құрастырылған. Алынған зерттеу нәтижелерімен математикалық-статистикалық өңдеу жұмыстары жүргізілген.
		2) жоқ.	
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістерін пайдалана отырып алынған:	Диссертациялық жұмыс нәтижелері заманауи технологияларды қолдана отырып, жұмыстың мазмұнын толықтыра түскен.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):	Диссертациялық жұмыстың негізгі қорытындылары, қолданылған статистикалық талдаулар, баяндалу бірізділігі, ұсынылған тәжірибелік ұсыныстар ғылыми нәтижелермен дәлелденген. Профилактикалық шаралардың тиімділігін дәлелдейтін ұсынылған модель емханаларға, ауруханаларға ұсынылып, тәжірибеге енгізіліп, енгізу актілері алынған.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған.	Әдеби шолу бөлімінде көрсетілген барлық әдебиеттер өзекті және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған, болжаулар және күмәнді түсіндірулер қолданылмаған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз.	Жұмыс барысында барлығы 121 шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектеріне шолу жасалған. Аталған әдебиеттер мәселенің өзектілігін толық айқындайды.
		9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:	Диссертациялық жұмыс нәтижелері бойынша

	қағидаты	1) бар; 2) жоқ.	ұсынылған тәжірибелік ұсыныстар әлеуметтік мәні бар аурулардың алдын алуға, ерте диагностикалауға, жалпы тұрғындар арасында аурушандық көрсеткіштерін төмендетуге мүмкіндік береді.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары;	Әлеуметтік мәні бар аурулардың алдын алуды жетілдіруге ұсынылған модель денсаулық сақтау ұйымдарының тәжірибелік жұмысында кәсіби шешімдер қабылдауда маңызды болып табылады.
		1) ия; 2) жоқ.	
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма?	Жұмыс жүргізу барысында ұсынылған тәжірибелік ұсыныстар, жаңа деректі мәліметтер профилактикалық шаралардың негізі бола алады.
		1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Академиялық жазу сапасы ғылыми стильдің барлық стандарттарына сәйкес келеді. Ресімдеу құрылымы мен ережелерінің талаптары бойынша стандарттарға сәйкестік тұрғысынан түзетулер енгізу қажет екендігі анықталып, түзетулер енгізілді. Диссертацияның барлық бөлімдерінде айтарлықтай грамматикалық, стилистикалық қателіктер анықталған жоқ. Докторант зерттеудің өзектілігінен бастап қорытынды мен тәжірибелік ұсыныстарға дейін маңызды аспектілерін ретімен тақырыптан ауытқымай көрсете білген.
11.	Диссертацияға ескертулер	Ғылыми компонент бойынша ескертулер анықталған жоқ. Авторға келесідей сұрақтар қойылды: 1) Түркістан облысының аудандарында нақты қандай профилактикалық іс-шаралар жүргізілді? 2) Әлеуметтік мәні бар аурулар, оның ішінде нақты қандай аурулар кірді? 3) Зерттеу жұмысының тәжірибелік мәні қандай? Сұрақтарға қанағаттанарлық жауаптар алынды. Келесідей ұсыныстар айтылды: - Жұмыс барысында жіберілген орфографиялық қателіктерге түзету енгізіңіз. Диссертациялық	

		зерттеу жұмысы аяқталған зерттеу болып табылады және оң баға беріледі.
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)	Докторант диссертация тақырыбы бойынша Scopus мәліметтер базасында – 1 мақала, Қазақстан Республикасы Ғылым және Жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласында сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынатын ғылыми басылымдарда – 5 мақала жариялаған. Жарияланған мақалалар тақырыпқа толық сәйкес келеді. Және жұмыстың нәтижелері ғылыми конференцияларда да баяндалған.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)	Қорытындылай келе, Әліпбекова Сандуғаш Нұрлыбекқызының 6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша «Түркістан облысының еңбекке қабілетті жастағы тұрғындарының денсаулық жағдайын жетілдіруді ғылыми негіздеу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы диссертациялық жұмыстарға қойылатын талаптарға толығымен сәйкес келеді. Алға қойған мақсаты, міндеттері, көлемі, ғылыми жаңалығы, тәжірибелік маңыздылығы бойынша білікті, толық аяқталған ғылыми еңбек болып саналады. Ал докторант Әліпбекова Сандуғаш Нұрлыбекқызы 6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты.

«Астана медицина университеті» КеАҚ-ның
«Қоғамдық денсаулық және менеджмент»
кафедрасының доценті, философия докторы, PhD

Даулетова Г.Ш.